

PROVOCATIO

En flervetenskaplig tidskrift om mänskliga rättigheter

Title:	Feministisk säkerhet i Försvarsmakten		
Author(s):	Petra Altebo		
Language:	Swedish		
Keywords:	NCGM, 1325, försvarsmakten, genus, feminism, säkerhet		
Journal:	Provocatio	Pages	23-39
Year:	2016	ISSN:	2002-1631 (on-line), 2002-164X (print)
Issue:	2	Web:	http://journals.lub.lu.se/index.php/prvc/index

ABOUT PROVOCATIO

Provocatio is published by Human Rights Studies at Lund University (www.mrs.lu.se). Human Rights Studies is part of the Department of History and offers a Bachelor programme and a Phd programme in human rights studies.

Provocatio aims to be a forum for critical and constructive analysis of and debate on human rights. Human rights can be many things: a legal system of principles and rules, a political language, an international practice, a philosophical idea, and a conflicting and evasive historical tradition. Human rights can serve as tools of resistance against oppression, but also as a rhetorical veneer for propaganda. Human rights are a phenomenon that needs to be studied in all this complexity.

The journal has developed out of *Skriftsamling i mänskliga rättigheter*, which was published in seven volumes from 2010 to 2014. Like that earlier publication, *Provocatio* is primarily an opportunity for students to get published. Most of the articles in *Provocatio* are shortened, revised versions of essays and theses by students on the Bachelor programme in Human Rights Studies at Lund University. The journal also welcomes submissions from Phd-students and researchers, as well as students on other study programmes.

The journal is not committed to any political or theoretical position, only to the potential of critical analysis. We welcome submissions with a broad range of perspectives.

EDITORIAL TEAM

The journal has a team of two permanent editors. For each issue, one or two editorial assistants are assigned; these are students on or alumni from the Bachelor programme in Human Rights Studies.

EDITORIAL POLICY

Provocatio is an open access journal, available free of charge online. Customary copyrights restrictions apply. In addition to research articles (some of which are revised student essays and theses) the journal publishes reviews of new academic literature, essays and reflections. *Provocatio* accepts texts in Swedish, English, Danish, and Norwegian. All submissions are reviewed by the editors. See "Instructions for authors" for further information.

CONTACT INFORMATION

Provocatio

Human Rights Studies

Lund University

P.O. Box 192, SE-221 00 Lund

E-mail: provocatio@mrs.lu.se

Journal web page: <http://journals.lub.lu.se/index.php/prvc/index>

Department web page www.mrs.lu.se

Feministisk säkerhet i Försvarsmakten

Petra Altebo

Det Nordiska centret för gender i militära operationer är ett nordiskt säkerhetssamarbete som även utsetts till "Nato Department Head concerning Gender".¹ Centret bistår svenska Försvarsmakten med att säkerställa att ett genusperspektiv och FN:s resolution 1325 – om kvinnor, fred och säkerhet – implementeras på bästa sätt i verksamheten, både i Sverige och i operationer utomlands.² Gendercentret öppnades i januari 2012 på Livgardet i Kungsängen, Stockholm, och sedan dess har militärer från hela världen kommit dit för att delta i centrets utbildningar.³

¹ Centret följer upp och utvecklar integrationen av ett genusperspektiv inom Nato. De genomför kvalitetssäkrad utbildning av personal, samt integrerar ett genusperspektiv i övningar och operationer.

² UN doc. S/RES/1325 (31 oktober 2000). Resolution 1325 var den första säkerhetsrådsresolutionen som berörde ämnet kvinnor, fred och säkerhet. Flera resolutioner har sedan antagits för att utveckla och förtydliga, bland annat skyddet mot sexuellt våld i konflikter.

³ Försvarets Forum; Försvarsmaktens Personaltidning, Nr 2/2015, s 23; "Är feminism ett vapen?" P1 Konflikt, <http://sverigesradio.se/sida/avsnitt/522139?programid=1300> Sändes lör 28 mar kl 09:03 2015.

Trots framgångarna finns kritiska röster som ifrågasätter huruvida försvarsmakten bör prioritera genus och jämställdhetsfrågor när krigsförbanden saknar viktig materiel. Genus anses således inte vara en ”militär uppgift”, vilket kan förklaras med att den traditionella synen på kapacitet i säkerhetsdiskursen fokuserat på exempelvis eldkraft, effekt och antal.⁴ Utvecklingen av förmåga har tidigare främst handlat om hur försvarsmakten ska bli bättre på att besegra en fiende och vinna krig genom att utöva våld och tvång. Jämställdheten har då inte setts som relevant för att lösa uppgifter och uppnå mål.⁵

Idag ser det internationella säkerhetsläget något annorlunda ut mot tidigare. Krig utkämpas inte främst mellan två statliga aktörer, tvärtom är inbördeskrig och internationaliserade konflikter allt vanligare. En ökning av antalet civila offer i dagens konflikter, samt stater som begår övergrepp mot den egna befolkningen, kan också ha bidragit till ett normativt skifte där mänsklig säkerhet har fått plats i den internationella säkerhetsdiskursen.⁶ Skydd av civila är idag en mycket central och viktigt uppgift för FN:s fredsbevarande styrkor, vilket innebär att fokus har breddats från de traditionella uppgifterna, så som skydd av territorial integritet och politiska aktörer.⁷

Många aktörer som arbetar med att skydda och ”säkra” civila har insett att ett genusperspektiv kan förbättra deras arbete. Även om jämställdhet och skydd av civila har fått politiskt genomslag internationellt betyder det dock

⁴ ”Är feminism ett vapen?” P1 Konflikt, 2015; Sjöberg, Laura, *Gender, War and Conflict*, Polity Press, Cambridge, 2014.

⁵ Sjöberg, 2014.

⁶ Themnér, Lotta, Peter Wallensteen ”Armed Conflicts, 1946-2011”, *Journal of Peace Research*, vol. 49/no. 4, (2012), pp. 565-575; Thomas, Caroline, ”Global Governance, Development and Human Security: Exploring the Links”, *Third World Quarterly*, Vol. 22, No. 2 (Apr., 2001), s 163-164; McDonald, Matt, ”Human Security and the Construction of Security”, *Global Society*, 2002, 16:3, s 295.

⁷ Axworthy, Lloyd, ”Human Security and Global Governance: Putting People First”, *Global Governance*, Vol. 7, No. 1, 2001, s 19, 22.

inte att en militär institution nödvändigtvis är mogen för förändring. Gendercentrets existens och verksamhet utmanar ett traditionellt militärt fokus genom att lyfta frågan om män, kvinnor och barns olika roller och behov i konflikter. Frågan är om gendercentret kan utgöra en plattform för att driva en feministisk säkerhetsagenda, eller om det bara är ett kryss i en ruta på Sveriges utrikespolitiska ”att göra-lista”.

Syftet med denna artikel är att belysa hur de som arbetar på Gendercentret upplever möjligheter och utmaningar med att integrera ett genusperspektiv i militära operationer och verksamheten i stort. Ett feministiskt perspektiv på säkerhet, som redogör för människors olika behov och säkerhetssituation i konflikter, används för att undersöka om centret utgör en plattform för att kunna driva en feministisk säkerhetsagenda. För att uppnå syftet har personal som arbetar på Gendercentret intervjuats. Personalen har informerats om syftet med intervjuerna samt haft tid att förbereda sina svar, för att på bästa sätt kunna lyfta fram sina åsikter och sin syn på arbetet vid Gendercentret, främst med fokus på vilka utmaningar och möjligheter de möter på sitt jobb. Personalen som intervjuats har olika arbetsbakgrund, ålder och kön. En av de tre intervjuerna genomfördes på engelska, eftersom centret även har internationell personal.

Feminism, genus och gender

Precis som alla andra -ismer kommer feminismen i många varianter med olika fokus och föreställningar om hur världen är och bör vara. Generellt brukar feministiska forskare använda genus som en central analytisk kategori för att förstå hur ojämlika sociala strukturer har en negativ konsekvens för säkerheten hos individer och grupper. Kvinnors och mäns status och olika roller i samhället påverkar vilka behov de har av skydd, samt vilka möjligheter de har att delta i en fredsprocess.⁸ Genus är något som förändras hela tiden, genom

⁸ Tickner, J. Ann, *Gendering World Politics: Issues and Approaches in the Post-Cold War Era*, Columbia University Press, New York, 2001. s 48; Sjöberg, Laura,

att samhällen utvecklas och förändras. Föreställningar om vad män och kvinnor bör och kan göra är alltså kopplade till en särskild tid och plats. I en genusanalys ligger fokus på att fånga och upp och belysa dessa roller och positioner i vardagliga aktiviteter och sammanhang.⁹

Genus är en nyckelfaktor för att synliggöra makthierarkier, men genus samverkar även med andra maktstrukturer såsom etnicitet, klass och religion.¹⁰ Det är också viktigt att komma ihåg att genus och biologiskt kön inte är samma sak. Genus är socialt konstruerat och beskriver roller och egenskaper som kopplas ihop med vilket biologiskt kön någon uppfattas tillhöra. Traditionellt, och historiskt sett, har en viss uppsättning egenskaper som associerats med män och manlighet ansetts bättre än, eller överlägsna, de som anses kvinnliga. Detta fenomen brukar kallas genushierarki, det vill säga att genus inte bara är ett sätt att skilja på människor utan också är en maktrelation mellan människor.¹¹ Konfliktforskningen har inte berört ämnet genus särskilt mycket och kvinnors roller och situation har förbisetts eller osynliggjorts. Traditionellt har kvinnor oftast omnämnts som offer eller hjälplösa och sällan som aktörer i historien. Genus och jämställdhet misstas ibland för att vara en ”kvinnofråga”, vilket kan förklaras med att mannens perspektiv tidigare har dominerat helt och nu behöver kvinnans tillkomma. Eftersom det inte är naturligt och självklart än måste vi påminna oss själva och varandra: ”var är kvinnorna?”¹²

Kvinnor omnämns ofta som offer i litteratur som handlar om krig, och i stor utsträckning blir kvinnor oftare än män offer för icke-dödligt våld, såsom sexuellt våld. Civila män å andra sidan riskerar att dödas för att de ses som presumtiva eller framtida kombattanter.¹³ För att sammanfatta kort kan en

2014.s 125; Kronsell, Annica, *Gender, sex, and the postnational defense: militarism and peacekeeping*, Oxford University Press, Oxford, 2012, s 7-14.

⁹ Kronsell, 2012, s 7-14.

¹⁰ Sjöberg, 2014, s 3-4.

¹¹ Sjöberg, 2014, s 5-8.

¹² Sjöberg, 2014, s 3-4, 56.

¹³ Sjöberg, 2014, s 31-51, 57-61.

feministisk säkerhetsagenda beskrivas i två övergripande steg. Det första är att uppmärksamma att män och kvinnors roller, behov och säkerhetssituationer kan skilja sig åt i samband med konflikter. Det andra är att stärka åtgärder baserade på denna kunskap, i syfte att säkerställa att alla, kvinnor som män, pojkar och flickor, får tillgång till de skydd de behöver och att de har möjlighet att delta i fredsprocessen.¹⁴

Denna förklaring verkar inte lika provocerande som många kan känna att ordet ”feminism” är, tvärtom håller många med om att en sådan analys är nödvändig för att lösa uppgifter som innefattar exempelvis skydd av civila idag. Att ord som genus och feminism är provocerade går att märka i många sammanhang. För att uppfylla denna artikels syfte genomfördes tre intervjuer med personer som arbetar på gendercentret. Bland annat lyftes frågan om varför det som regel kallas ”gender”, ett engelskt begrepp, även i svenska sammanhang. Olika förklaringar framkom, till exempel att arbetet vid centret är väldigt internationellt med hänsyn till dess roll både inom Nato och i relation till de andra nordiska länderna. Utbildningar, policy och analyser sker till stor del på engelska, så av ”ren slarv” översätts det inte alltid. Så är även fallet med andra begrepp, exempelvis ”legal advisors”, vilket av en informant påtalas som lite av en försvenskad slang i en internationell ”svengelsk” typ av arbetsplatskultur.

Det intressanta i det här sammanhanget är att den förklaringen ensam inte tycks redogöra för varför gender används konsekvent i stället för genus. Alla tre informanter gav ytterligare förklaringar. Gender kan till exempel tolkas som att det innefattar både den sociala konstruktionen av kön och den biologiska aspekten. Vidare förklarar informant C att de gärna särskiljer gender från genus, för att göra kopplingen till 1325 tydlig och inte ”stoppa upp redan där”. Informant B menar att det är ett sätt att ge begreppet en ny innebörd, för att inte associera det med gamla betydelser som de inte nödvändigtvis vill ha kvar. Enligt den tredje informanten uppfattas genus och feminism tyvärr som provocerande ord, och även om denne i början av sitt

¹⁴ Sjöberg, 2014.

arbete på centret var skeptisk till att dessa ord inte användes, så har denne nu insett att de faktiskt inte fungerar lika bra att använda i praktiken som "gender". Således är ett av skälen just att inte provocera och skapa onödig friktion, genom att aktivt undvika begreppen feminism och genus:

Ingen idé att förlora folk redan på det stadiet och det är många som har en idé om genus som är osann och som har svårt att strukturera om den och som kanske har lättare att ta till sig gender. *Informant A*

Informant A menar alltså att det inte finns någon mening med att förlora stödet för ett viktigt arbete bara för att en del människor har en felaktig uppfattning om vad genus betyder. Vidare förklarar informant C att genus ofta förknippas mer med jämställdhet, och gender med insats och operativ kontext. Informant B menar också att operationell effekt fungerar väl som motivation för militärer, men att prata om jämställdhet i samma mening har motsatt effekt.

Detta är även något som den tidigare forskningen har indikerat. Egnell et al. drog slutsatsen att det verkar enklare att integrera genusperspektivet i operationer än att arbeta för jämställdhet och ökad rekrytering av kvinnor.¹⁵ Egnell et al. beskrev även att en risk med att tala om ökad rekrytering av kvinnor, i samband med integration av genusperspektiv, är att nya "kvinnoroller" riskerar att skapas inom organisationen och sedan nedprioriteras, medan traditionella militära positioner prioriteras och tillsätts av män. Egnell et al. menar dock att problemet med att kvinnor riskerar att rekryteras på grund av föreställningar om kvinnliga egenskaper i viss mån har undvikits i svenska Försvarsmakten, genom att ökad rekrytering av kvinnor inte direkt har kopplats till införandet av genusperspektivet i operationer.¹⁶

¹⁵ Egnell, Robert, Hojem, Petter & Berts, Hannes, *Gender, Military Effectiveness, and Organizational Change: the Swedish Model*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2014, s 121.

¹⁶ Egnell, et al. 2014, s 44-75, 122.

Det feministiska säkerhetsperspektivet har varit viktigt för syftet med denna studie på grund av att det handlar just om att synliggöra hur manliga roller, egenskaper och aktiviteter prioriteras högre än det som anses kvinnligt. Detta blir tydligt då informanterna förklarar att det språk som associeras med det "kvinnliga", så som feminism, genus och jämställdhet möter motstånd, medan en stark association till insatser, taktiskt uppträdande och operativ effekt möts av intresse. Ur en teoretisk synvinkel är det även relevant att reflektera över hur omvandlingen av det "civila" genusbegreppet, till det operativa konceptet "gender" är ett strategiskt sätt att göra begreppet lite tuffare, lite mer maskulint, som en taktik för att det ska accepteras i en miljö där det feminina inte riktigt anses hör hemma, eller i alla fall anses lite sämre. Hade informanterna stannat vid förklaringen att det är en "svengelsk" miljö, hade det resonemanget kunnat anses långsökt. Egnell et al. beskrev hur motivationen med "operativ effekt" var en medveten och framgångsrik strategi för att börja arbeta med genus i Försvarsmakten.¹⁷

Med hänsyn till den kontext som genusperspektivet ska integreras i verkar således "gender" och "operativ effekt" nödvändiga för att detta viktiga arbete ska accepteras. Ur ett feministiskt säkerhetsperspektiv kan detta förklaras med att krig och militären fortfarande främst är en manlig sfär, där traditionella binära könsroller förstärks och det maskulina premieras.¹⁸

Operationell effekt – gender som ett verktyg

Vad menas då med operationell eller operativ effekt i detta sammanhang? Är "gender" bara ett nytt verktyg i Försvarsmaktens vapenlåda för att uppnå traditionella militära mål, att med makt, våld och tvång vinna över en fiende? När jag genomförde intervjuer vid gendercentret framkom en lite annan bild, att det snarare handlar om att bli bättre på att skapa säkerhet och fred för alla. Det är viktigt att använda informationen som inhämtas från hela befolkningen för att bli bättre på att skydda och inkludera män, kvinnor,

¹⁷ Egnell, et al. 2014, s 4-19.

¹⁸ Sjöberg, 2014 s 5-7, 88-95.

pojkar och flickor. Informant A förklarar att operationer har direkta eller indirekta effekter för lokalbefolkningen, snarare än att information från lokalbefolkningen har effekter på operationen. Informant C beskriver att vid informationsinhämtning undersöks även mäns och kvinnors roller med hänsyn till flera faktorer, så som etnicitet och ålder, samt dessa faktorerers betydelse för människors säkerhet. Kunskapen används sedan som ett slags ”grunddata” för vidare planering. Genusanalysen är nödvändig för att på ett strukturerat sätt kunna söka information och dra riktiga slutsatser vid en insats, menar informant C. Informant A poängterar att om inte genus används som ett perspektiv riskerar lokalbefolkningen att ses som en homogen massa med samma förutsättningar och säkerhetsbehov, vilket kan leda till felaktiga antaganden. En genusanalys behövs för att få en nyanserad bild av kvinnors roll och situation, för att inte göra generaliserande och felaktiga antaganden:

Kvinnor är mammor så dom är hemma och män är, män är ute och arbetar, och verkligen göra såna antaganden som vi faktiskt har gjort i Afghanistan så kommer de bli en så kommer vi misslyckas med vår uppgift att skydda befolkningen. *Informant A*

Informant A förklarar också att även om kvinnors bristande rättigheter i ett operationsområde innebär risker att bli utsatt för könsstympning eller sexuellt våld, betyder inte det att det inte finns några inflytelserika ledare som är kvinnor eller viktiga kvinnoorganisationer. För att kunna försvara människor måste det finnas kunskap om vad de gör, var de är och vilka som kan hjälpa dig, menar informant A.

Genusperspektivet är ett verktyg som kan användas av personal till att förbättra förmågan och kompetensen inom deras område, ett förhållningssätt som bidrar till ett bättre arbete, beskriver Informant C. Det handlar om att ge de som är bäst inom sitt område ytterligare ett verktyg för att de ska kunna göra ett ännu bättre jobb. Tidigare har detta används exempelvis i underrättelseinhämtningen, men det har ibland varit ostrukturerade ad hoc

lösningar. Genusperspektivet kan också göra organisationen bättre på att lösa uppgifter som innebär att hantera och förhindra sexuellt våld i ett insatsområde, vilket kan vara mycket komplicerat. Detta innebär att åtgärder måste vara välutformade och mandatet mer tydliga, menar informant C.

Informant A förklarar att om inte genus används aktivt som en analytisk kategori för att stärka den operativa förmågan, kommer informationsläge och rapporter inte ge en korrekt civillägesbild:

Så kommer vi misslyckas med vår uppgift att skydda befolkningen och vi kommer också få sämre informationsläge in till oss själva och vi kommer också få sämre rapporter och all, asså vi kommer ju inte få en civillägesbild som stämmer överens med situationen så där är det väl en väldigt enkelt att se konsekvenserna. *Informant A*

Informant A menar att processen har gynnats av att motivera genusperspektivet med operationell effektivitet. Många som tjänstgjort utomlands har sett effekterna och därigenom fått en förståelse. Informant A menar också att det verkar enklare för militär personal att förstå konceptet när det appliceras genom att hjälpa kvinnor i länder långt borta, vilket också informant B anser. Operationell effektivitet är det bästa "säljverktyget" när det kommer till militären, enligt informant B:s erfarenhet. Militärer verkar kunna acceptera genderperspektivet som ett verktyg för att bli bättre på att nå politiskt fastställda mål, snarare än som en fråga om kvinnors rättigheter till deltagande och skydd på samma villkor.

Jämställdhet och skydd av civila

Jämställdhet lyfts också fram som en viktig del, och ett mål i sig, med att driva arbetet med genusintegrering framåt. Informant B beskriver att för att ha bästa möjliga organisation behövs människor med olika idéer, perspektiv och bakgrund för att få en så kreativ blandning av personal som möjligt. Informant C förklarar att "nyttoperspektivet" för försvarsmakten också är en viktig del av agendan. Vill Försvarsmakten ha den bästa personalen är det inte

logiskt att välja från hälften av befolkningen, som gjorts tidigare genom värnpliktssystemet. Informant C framhåller också att genusperspektivet är viktigt för allas lika möjligheter, även om Gendercentret fokuserar mycket på den operativa förmågan. Behovet av att fler kvinnor deltar vid fredsbyggande processer är också något som de tre informanterna är eniga om. Informant A förklarar att det finns en förhoppning om att kvinnors deltagande vid fredsprocesser kan bidra till en mer varaktig fred:

Det finns ju ganska mycket teorier på att om man involverar kvinnor i fredsprocesser och man har fler kvinnor i exempelvis parlamentet så kommer det att leda till en fastare fred och mer varaktig fred och det är ju omöjligt att mäta eftersom det aldrig har hänt. *Informant A*

Informant C poängterar att det inte handlar om att välja ut en eller två kvinnor som ska ansvara för alla kvinnors säkerhet, sådana krav är orimliga och hade aldrig ställts på en man. Informant C menar att kvinnor ska få vara med på lika villkor och kunna vara en likvärdig del som representerar samhället i stort. Kvinnor måste också få en aktiv del i fredsskapandet, därför menar informant C att det inte är en fråga om att ”bjuda in” kvinnor för att de ska finnas där, utan att de faktiskt måste få vara med i byggandet av samhälls- och säkerhetsstrukturer. Informant A framhåller att kvinnors deltagande ofta indikerar var ett land befinner sig i demokrati- och fredsprocesser. Dessutom är det fråga om att ha ett rättighetsperspektiv vid konfliktlösning, där kvinnors lika rättigheter räknas i fredsbyggandet. Informant B menar dock att det är ett problem att vi inte själva lyckas uppfylla kraven om lika delar kvinnor som män. Av kulturella skäl kanske män inte kan lösa alla uppgifter i en insats, som exempelvis i Afghanistan där det är enklare för en kvinna i uniform att tala med en kvinna ur lokalbefolkningen. Informant B ser detta som ett slags ”gateway” till jämställdhet, genom att ”smyga in” gender blir det enklare att arbeta mot jämställdhetsmål.

Att skydda kvinnor från sexuellt och könsrelaterat våld är en central del av kvinno-, freds- och säkerhetsagendan. Informant C beskriver att det finns en

vetskap om att sexuellt våld i ett samhälle ökar dramatiskt i konflikter. Informant B menar att det är lättare för folk att greppa vikten av genderperspektivet i områden som drabbats hårt av konflikt relaterat sexuellt våld:

When we talk about Peace Support Operations in Mali and Congo or Sierra Leone you know that kind of places that, where everyone understands that gender perspectives is a very important because of all the conflict related sexual violence that crimes as a tactic of war and all that so its easy to see. *Informant B*

Informant A beskriver att:

Det sexuella våldet, att det faktiskt är en militär uppgift i och med att det är brott mot mänskligheten så är det en militär uppgift att se till att de, asså att förebygga de. *Informant A*

Sexuellt våld är ett centralt och viktigt säkerhetsproblem att lösa ur ett feministiskt perspektiv, och informanterna uttrycker också att det är en fråga om säkerhet. Det är ett säkerhetsproblem och en uppgift för militären att hantera. Informant A och C poängterar dock att militära uppgifter för en specifik enhet i en viss kontext, är upp till mandat och politiska beslutsfattare.

Vi kan liksom inte stå vid sidan av med vetskap att det förekommer våldträcker i ett flyktingläger eller liknade, det går att förhindra och det är vår uppgift om vi har den uppgiften i mandat att skapa säkerhet för dom civila, då kan vi göra det. *Informant C*

Informant A menade också att operationer helst ska komma alla till gagn lika mycket, eller att det minst ska finnas en medvetenhet om vem som gynnas och inte. Vidare menar hen att det finns en genusaspekt även då militären har till uppgift att skydda gränser. Därför behöver kunskap om genus finnas i grundförmågan. Informant A påtalar även att det pågår ett strategiarbete för

att avgöra vad genusaspekten innebär för förbanden, samt att personalen helst bör utbildas i mänsklig säkerhet från början. Fokus på försvar av statliga gränser har fått ge vika för ett växande behov av att försvara människor:

Alltså jag kan inte se någon annan utveckling än att försvarsmaktens uppgift kommer att omdefinieras för hoten ser inte ut på det sättet idag det spelar egentligen inte, vilken eller vilka landsgränser som finns spelar ganska liten roll på ganska många ställen på jorden just nu eh.. och liksom terrorism har ingen stat. *Informant A*

Informant A använder ”mänsklig säkerhet” tre gånger under intervjun för att beskriva den tolkning av säkerhet som hen anser relevant idag. Informant A anger FN-resolutionen gällande den nuvarande insatsen i Mali som exempel där skydd av civila och mänskliga rättigheter är en tydlig och viktig del av operationen. Den totala FN-styrkan i Mali har ett tydligt mandat och enheterna inom operationen tilldelas uppgifter beroende på vilken förmåga de deltar med. Informant C uttrycker, precis som A, att skydd av civilbefolkningen tycks bli allt mer central i fredsskapandet. Genom att använda genderperspektivet kan säkerhetsproblem komma att lösas utan att använda dödligt våld:

Vi är ju till för någon och det är ju civila befolkningen, och skapa säkerhet och med ett gendertänk så kan man då kanske i stället för att använda dödligt våld så kan man kanske hitta andra lösningar på att lösa samma säkerhetsproblem. *Informant C*

Informant A förklarar också att kombattanterna i dagens konflikter inte passar in i tidigare stereotypa föreställningar om att enbart män är kombattanter; idag deltar även kvinnor och barn i strider. Hen menar att mycket har förändrats i krigföringen sedan kalla kriget och att det därför behöver finnas en bättre förståelse för vad som är troliga uppgifter idag, med hänsyn till omvärlden. Informant B tillägger att det behövs olika perspektiv för att lösa dagens konflikter, inklusive genus. Informant C beskriver att militärens

uppgifter innefattar bland annat att skapa säkerhet och rörelsefrihet för lokalbefolkningen, genom att till exempel patrullera vägar eller bevaka viktiga möten. Genusperspektivet behövs för att kunna garantera allas säkerhet, även kvinnor och barns, genom att veta vilka behov som finns hos hela befolkningen, inte bara hos männen. Dessutom menar informant C att det blir ”bättre säkerhet” i ett område om det finns kunskap om vem som behöver säkerhet, så att riktade insatser kan genomföras.

En röd tråd i informanternas beskrivningar är att skydd av civila har blivit viktigare i konflikter så som de ser ut idag. Dessutom ses skydd av civila som en trolig och viktig uppgift som svenska trupper kan behöva lösa i en internationell insats, vilket gör att kunskap om människor säkerhetsbehov är avgörande för att man ska lyckas. Genusperspektiv ses därigenom som en viktig kompetens att ha i grundförmågan. Ur ett feministiskt perspektiv är det viktigt att framhäva vikten av mänsklig säkerhet och att bredda vad som räknas som säkerhetshot i dagens internationella kontext. Informanterna har uttryckt både vikten att säkra människor samt att skydd mot sexuellt och könsrelaterat våld tolkas som ett säkerhetshot, som militären behöver kunskap och rätt verktyg för att bemöta. Informanterna beskriver inte bara kvinnor som potentiella offer i konflikter, utan även som fredsaktörer. Att se kvinnor som fredaktörer kan vara problematiskt, om deras närvaro i processen förväntas ha inverkan på freden på grund av att kvinnor anses ”fredligare”. Informanterna i denna undersökning verkar dock överens om att det främst handlar om ett rättighetsperspektiv. Kvinnor bör delta i fredsbyggande på lika villkor och få en reell chans att påverka processen, i syfte att skapa fred och säkerhet för alla.

Kapacitet och framtid

Försvarsmakten har börjat lägga grunden med att inkludera frågor om ”gender” i soldatutbildningar, kadettutbildningen och i alla skolsteg för officerare. På sikt är det meningen att detta ska vara en naturlig del, precis som soldater lär sig krigets lagar. Utbildning, menar informant B, är det bästa

verktyget för transformation. Informant A förklarar också att jämställdhet är ett långsiktigt arbete som är svårt att mäta i tabeller och med statistik. Organisationen måste bli bättre på att arbeta för jämställdhet och värdegrund, samt att rekrytera och behålla kvinnor. Informant A anser också att det är odemokratiskt att en våldsutövande organisation inte speglar samhället. Jämställdhet verkar ofta svårare för många att diskutera och acceptera än genderarbetet, eftersom de flesta kan se nyttan med genusperspektivet i en insats, enligt informanterna.

Informant C funderar dock på om det i den äldre generationen ibland är enklare att acceptera att kvinnor ”släpps in”, snarare än att övergripande förändra hur konflikter analyseras. Samtidigt har hen uppfattat att när det handlar om att ”släppa in” kvinnor så kan vissa se det som att de måste dela med sig av sin makt och att de får ökad konkurrens om möjligheter, så det är mer komplicerat än antingen eller. Dessutom finns det många som missförstår och tror att genus bara handlar om frågor som rör kvinnor. Informant A håller med om att det finns en ”äldre” generation som inte anser att detta är en uppgift för försvarsmakten. Det har dock gjorts satsningar på högre chefer, som då har fått en god förståelse för vikten av arbete med att integrera genusperspektivet. Det som kvarstår, menar både informant A och C, är problem och motstånd bland mellanchefer, vilket beror på bristande förståelse. Men från de högre cheferna uppfattar informant A ett genuint intresse och god förståelse, och menar vidare att fördelen med en hierarkisk organisation är att cheferna bestämmer vilka frågor som är prioriterade. Hen anser att cheferna nog kommer att fortsätta prioritera genusfrågor, eftersom de förstår behovet. När det gäller chefer på mellannivå tror informant C även att det finns risk att fler känner att det blir för mycket information och för mycket fokus på FN:s resolution 1325, att de känner sig påtvingade något de inte fullt förstår. Därför måste Gendercentret bli bättre på att kommunicera vad det handlar om, menar informant C. Informant B anser också att det är mycket viktigt att ha duktiga lärare på centret som kan förmedla budskapet.

Informant B menar att med värnpliktsystemet som bakgrund, vilket var enbart för män, är det svårare att prata om jämställdhet; det finns ingen

plattform för det än, även om kvinnor behövs av uppenbara skäl. Att prata om genderperspektivet kan vara ett sätt att påbörja en större förändring med ett minimalt förhållningssätt som inte uppfattas som hotfullt. Informant A förklarar att genom det minimala förhållningssättet på Gendercentret har de förmodligen ett lättare arbete än de som jobbar med jämställdhet. Ett problem som informant A hänvisar till är svårigheten att applicera och förklara genus i en nationell kontext, när det har varit sådanfokus på internationella insatser. Hen är övertygad om att en konflikt i Sverige skulle få olika effekt på män och kvinnor, men att många anser att "gender" hör hemma i internationella operationer. Informant B tror att det är många som tänker att "vi" i Sverige inte har samma problem som "dom" i till exempel Afghanistan.

Den positiva aspekten som informant A främst kan se är "chockfaktorn", när de som har en felaktig bild av deras arbete förstår vad det innebär och blir positivt överraskade när de faktiskt kan se behovet av genusperspektivet. Informant B säger sig många gånger ha blivit överraskad av en publik som är genuint intresserad, då hen har förberett sig på motstånd eller negativitet. Enligt informant A finns en ökad förståelse för "gender", men det finns paradoxalt nog också en ökad misstänksamhet mot centrets arbete, att det är ett "spel för gallerierna" och egentligen inte har effekt. Informant C förklarar att när "gender" har integrerats som en naturlig del i övningar brukar de flesta som tidigare inte förstått konceptet acceptera det, och förstå både hur enkelt och användbart det är. Informant C sammanfattar att ett gammalt tankesätt, inneboende motstånd mot förändringar, samt okunskap i kombination med dålig kommunikation, är de stora hindren. Men förhoppningsvis kommer fler inse vad det egentligen handlar om:

Det är fan att vara smart, och vem vill inte va smart det är ju det är ju ett naturligt sätt, borde va, men vi är inte där ännu, men det kommer, världen kommer bli bättre. *Informant C*

Slutsats

Syftet med artikeln var att lyfta fram de möjligheter och utmaningar som personalen på gendercentret upplever med att integrera ett genusperspektiv i militära operationer. Trots att personalen inte använder begreppet feminism i sitt vardagliga arbete har den terminologin använts i artikeln. Informanterna arbetar inom en verksamhet där feminism inte mottas särskilt väl, vilket gör att språkvalet påverkar i vissa fall hur väl de kan uppnå sina mål enligt vad som framkom i intervjuerna. Trots att militären är en traditionellt präglad maskulin miljö strävar Gendercentret mot ett bredare mer inkluderande sätt att analysera konflikter. Därmed finns ett utrymme för feministiska säkerhetsfrågor, trots att det inte verkar lika självklart för alla.

En stor framgångsfaktor för centret är just att den operativa effekten fungerar väl som motivation, då det på ett tydligt sätt går att redovisa effekten av att förbättra hur analyser genomförs, då "gender" beskrivs och mottas som en "force multiplier", alltså att genderperspektivet förstärker de positiva effekterna av militära operationer, särskilt då målet är att skapa säkerhet och skydda civila. Dessutom är jämställdhet en allt viktigare prioritering både i fredsbyggande arbete och i egen verksamhet på strategisk nivå. Det ses både som en rättighet och en nödvändighet att hela befolkningen ska vara med och påverka fredsprocessen. Förhoppningen från informanterna som jobbar på centret är att genusperspektivet ska bli en självklar och naturligt integrerad del i allt fredsbyggande arbete, på alla nivåer.

Referenser

- Axworthy, Lloyd, "Human Security and Global Governance: Putting People First", *Global Governance*, Vol. 7, No. 1, 2001,
- Egnell, Robert, Hojem, Petter & Berts, Hannes, *Gender, Military Effectiveness, and Organizational Change: the Swedish Model*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2014.
- Försvarets Forum; Försvarsmaktens Personaltidning, Nr 2/2015, s 23; "Är feminism ett vapen?" P1 Konflikt,
- Kronsell, Annica, *Gender, sex, and the postnational defense: militarism and peacekeeping*, Oxford University Press, Oxford, 2012,
- McDonald, Matt, "Human Security and the Construction of Security", *Global Society*, 2002, 16:3.
- Sjoberg, Laura, *Gender, War and Conflict*, Polity Press, Cambridge, 2014.
- Themnér, Lotta, Peter Wallensteen "Armed Conflicts, 1946-2011", *Journal of Peace Research*, vol. 49/no. 4, (2012).
- Thomas, Caroline, "Global Governance, Development and Human Security: Exploring the Links", *Third World Quarterly*, Vol. 22, No. 2 (Apr., 2001).
- Tickner, J. Ann, *Gendering World Politics: Issues and Approaches in the Post-Cold War Era*, Columbia University Press, New York, 2001.
- UN doc. S/RES/1325 (31 october 2000).